

Det enda i sitt slag

I Sandviken får du en god inblick i hur ett fiskeläge såg ut på 1700-talet – det är det bäst bevarade fiskeläget i landskapet Ångermanland i Västernorrlands län! Den nuvarande bebyggelsen uppfördes efter en brand 1786. Invändigt har byggnaderna till viss del förändrats, men till det yttre är den ursprungliga karaktären väl bevarad. Närmast vattnet finns sjöbodarna, där fisk och fiskeutrustning förvarades. På loftet hade pigorna och drängarna sina sovplatser. Åtskilt eller sammanbyggt med sjöbodarna är kokhusen, där fiskarfamiljerna huserade. Kokhuset bestod vanligen av ett rum med en öppen spis i ena hörnet.

Sjöbodarna ligger samlade i en vid båge kring naturhamnen. Ovanför kokhusen löper hamngatan – det stråk som förband stugorna med varandra. På andra sidan hamngatan låg fiskelägets gistvall med torkställningar för nät och skötar. En bit längre upp i backen finner du kapellet, uppfört 1868.

En orsak till att fiskeläget bevarats så väl är det ovanliga läget. De flesta fiskelägen ligger vid skyddade naturhamnar med bra djup. Långgrunda och oskyddade sandstränder undveks, men Sandviken anlades på en sådan plats. Det goda fisket övervägde det dåliga läget! Sandstranden medförde att fiskarna var tvungna att dra upp båtarna på land för att de skulle ligga säkert. När så båtarna fick motorer kunde de inte längre dras upp – Sandviken övergavs och lämnades orört!

Ett kulturresevat

Sandvikens fiskeläge är en idyll; grånade fiskestugor från 1700-talet som ligger vid en lång, vit sandstrand. Vågor som slår mot stranden och klippor att ströva vidare på för att runda udden – upptäcka vad som finns bortom synfältet. Kanske cykla grusvägen ner genom Norrbyn, Sörbyn och fram till Ulvöhamn. Tänk, att det fanns en tid långt gångna planer på att riva Sandvikens fiskeläge och sälja det som ved! Som tur var agerade prosten på Ulvön, Manbert Persson, och fick Länsmuseet att stoppa rivningen. Fiskelägets räddning blev skogsbolaget MODO, som köpte och rustade de förfallna stugorna på 1940-talet. Sedan 2005 äger staten fastigheten och förvaltare är Länsstyrelsen i Västernorrland. För att kunna bevaras för framtida generationer har Sandviken inrättats som kulturresevat. Syftet med ett sådant resevat är att långsiktigt skydda, vårda och använda unika och mångfacetterade miljöer i kulturlandskapet. Och Sandviken är en miljö som är väl värd att bevara och uppleva!

Länsstyrelsen i Västernorrlands län
871 86 Härnösand, telefon: 0611-34 90 00
www.y.lst.se

PRODUKTION: HUGIN & MUNIN 2005. FOTO FÄRG: BARBERO HÅRDING. FOTO SVARVITA: LÄNSMUSEET I VÄSTERNORRLAND

Kulturresevatet Sandvikens fiskeläge

Bönder och fiskeborgare

Första gången Sandviken omnämns i skrift är vid 1600-talets mitt. Fiskeläget ägdes då av bönderna i Norrbyn på Ulvön, men arrenderades ut till fiskare från Strängnäs och Enköping. Under 1700-talet var fiskarna från Gävle och Torshälla – med tiden kom Gävlefiskarna att dominera.

Det långväga fisket kallas fjärrfiske och i Ångermanland har det sina rötter i medeltiden, 1100- till 1500-talet. Sverige var katolskt och under fastan åt man fisk, som tidvis var en bristvara. De framväxande städerna skapade också en marknad, liksom bergsbruket där saltströmming var stapelföda i gruv- och hyttarbetares hem. Här, längs den ångermanländska kusten, fanns strömming i överflöd, och fisket var fritt! Hit sökte sig därför fiskare från Gävle, Roslagen och städer kring Mälaren, de var borgare med rätt att handla med fisk. I sina hemstäder ägde de hus, ofta samlade i egna kvarter. Under vintern arbetade många med båt- och skeppsbyggeri.

Fjärrfiskarnas ankomst var efterlängtdad – de förde med sig både nyheter och nymodigheter. Den båt de kom seglande med, "haxen", var även lastad med handelsvaror. Ibland seglade den iväg på handelsfärd i Bottniska Viken och till Östersjön för att återvända till Sandviken på hösten, lagom till hemresa. Med sig i lasten söderut hade de förutom salt- och surströmming även linne, lärft, fågel, smör och ost. Det hände också att folk från trakten följde med och tog tjänst som pigor och drängar, en del kom till och med att etablera sig som betrodda borgare.

Fiskesäsong

På försommaren seglade fjärrfiskarna norrut. Oftast hade ett par familjer gått ihop om en större båt, en haxe. Ombord fanns också pigor och drängar, mat, salt, husgeråd, sängkläder, höns, getter – ja, allt som behövdes för en hel sommars bortavaro. Väl framme vid fiskeläget vädrades vintern ut ur stugorna, fiskebåtar och redskap togs fram; de förvarades ofta i kapellet! Varje fiskare hade sin förrådsdel, markerad med ett rött streck i taket.

Medan kvinnorna ställde i ordning stugorna, samlades hamnlaget till stämma. En hamnfogde utsågs, man beslutade om nya medlemmar, gemensamt arbete och fördelade fiskeplatser. Varje år diskuterades landlegan; det arvode man betalade till traktens bönder för att använda fiskelägets mark. Fiskarna ansvarade också för kapellets underhåll. Kapellet var ett måste på fiskeläget – det rådde nämligen kyrkoplikt! Söndagen var vilodag och gudstjänsten obligatorisk; när klockan kallade tog man på sig helgdagskläderna och gick till bön! Gudstjänsten förrättades av en bönpräst, en bemyndigad fiskare, och någon gång varje sommar besöktes fiskeläget av en präst.

Under 1800-talet avtog fjärrfisket i Ångermanland och i början av 1900-talet upphörde det helt. Fiskelägena övertogs efterhand av lokala fiskare. I dag är yrkesfiskarna få och de gamla fiskelägena har blivit idyller som står högt i kurs för den som söker sig en sommarstuga. Men Sandviken gick en annan framtid till mötes och förblev det gamla och grånade fiskeläget.

